

UDK 323(497.4/.7)

Konsocijacijska demokracija u Bosni i Hercegovini za vrijeme globalne krize

Sažetak

Kriza pandemije COVID-19 nije zaobišla ni Bosnu i Hercegovinu i stavila je složenu državnu strukturu pred izazove upravljanja krizom. Iako je spriječen najgori scenarij, kriza je pokazala velike institucionalne slabosti, lošu koordinaciju, endemičnu korupciju i autoritarne tendencije u konsocijacijskoj demokraciji i višerazinskom upravljanju. Kroz predstojeće lokalne izbore krajem godine će se vidjeti da li je BiH u stanju održati demokratsku vladavinu i građanske slobode za vrijeme krize.

Ključne riječi

Upravljanje krizom, COVID-19, demokracija, izbori, Bosna i Hercegovina

[1] Autor je vanredni profesor Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu.
E-mail: damir.kapidzic@fpn.unsa.ba,

Uvod

U prvih nekoliko mjeseci 2020. godine cjelokupni svijet je utonuo u krizu kakvu dugo godina nismo vidjeli. Pandemija COVID-19 je u nevjerovatno kratkom vremenu prerasla iz krize javnog zdravstva u ekonomsku krizu, a sada predstavlja i ozbiljnu prijetnju demokraciji. Kriza nije zaobišla ni Bosnu i Hercegovinu (BiH) i stavila je njene institucije pred nevidene izazove. Samo u nekoliko tjedana su se pokazale slabosti političkog sustava da koordinira odgovor na pandemiju između različitih razina vlasti, kao i korupcija i kriminal koji su postali dio procesa vladanja. Iako je ranim uvođenjem veoma restriktivnih mjera BiH uspjela da spriječi najgori scenarij prvog vala pandemije, postavlja se pitanje da li je država u mogućnosti da se nosi sa drugim (i mogućim trećim) valom tijekom narednih mjeseci.

Bosna i Hercegovina je konsocijacijska demokracija uspostavljena Daytonskim mirovnim sporazumom nakon četverogodišnjeg rata koji je odnio više od stotinu tisuća života. Principi podjele moći među etničkim skupinama su politički institucionalizirani na državnoj razini i podržanim razinama vlasti. Prateći konsocijacijski model Lijpharta (1999) BiH odlikuju velike (etničke) koalicije na vlasti, proporcionalni sustav glasanja, pravo na veto i određeni oblik grupne (teritorijalne) autonomije. Sustav koji je dizajniran da uspori političko odlučivanje kako ne bi došlo do preglasavanja jedne skupine nije dorastao trenutku kada je nužno donositi brze i efikasne mjere prevencije u kriznom upravljanju. Ovo se pokazalo i ranije tijekom poplava koje su zadesile države Balkana 2014. godine (Kapidžić, Pavlović i Bosanac, 2018) gdje je reakcija vlasti u BiH bila spora i neefikasna. Pogotovo koordinacija između razina vlasti, te korupcija na podržavnoj razini su se pokazale kao izrazito slabe točke upravljanja u BiH.

Cilj ovog rada je da pruži osvrt na institucionalno djelovanje na različitim nivoima vlasti u BiH tijekom prvog vala pandemije COVID-19

početkom 2020. godine. Cilj rada je da sagleda način na koji se složenost sustava vlasti u BiH, te nedostaci vladavine prava, preslikavaju na upravljanje krizom. Rad ne nastoji da pruži potpuni pregled mjera i reakcija vlasti na krizu, te se referira na publikacije koje to čine. Kako se pandemija dalje razvija tijekom 2020. i 2021. godine je moguće da se mjere i reakcije u kratkom roku radikalno promjene, te je potrebno naglasiti da ovaj rad obuhvaća period do početka 6. mjeseca 2020. godine.

Reakcija vlasti u BiH na pandemiju i uvođenje vanrednih mjera

Svijest građana i političkih lidera o pandemiji COVID-19 je nastupila naglo i alarmantno početkom 3. mjeseca 2020. godine. Prva osoba u BiH je potvrđena pozitivna na COVID-19 05.03.2020. godine, te je vlast brzo nakon toga uvela mjere kojima je pokušala usporiti širenje COVID-19. Državni nivo vlasti je 17.03.2020. godine proglasio stanje prirodne i druge nesreće u BiH, nakon što su dan ranije vlade entiteta proglasile vanrednu situaciju u Republici Srpskoj (RS) i stanje nesreće u Federaciji BiH (FBiH) (Brändle et al., 2020a). U RS-u je nakon toga 28.03.2020. godine Narodna skupština proglasila vanredno stanje.

Formirana su koordinaciona tijela na državnom i entitetskim nivoima i krizni štabovi (također na kantonalnim nivoima, te u općinama) koji su rukovodili reakciju na krizu i uvođenje mjera sprečavanja širenja zaraze. Složeni sustav upravljanja u BiH se ogleda i kroz decentraliziran pristup odgovora na krizu. Na državnom nivou se unutar Ministarstva sigurnosti BiH i Ministarstva civilnih poslova BiH uspostavljaju koordinaciona tijela koja se, međutim, ne ističu kao aktivna tijekom krize niti su u stanju koordinirati mjere donesene na podržavnim nivoima. U FBiH se krizom upravlja i koordinira kroz krizni štab gdje glavnu ulogu ima Federalna uprava civilne zaštite skupa sa Federalnim ministarstvom zdravstva, a dio mjera donose deset kantonalnih kriznih štabova skupa sa kantonalnim upravama civilne zaštite i ministarstvima zdravstva. U RS se krizom upravlja centralizirano kroz Vladu RS i Ministarstvo unutarnjih poslova posredstvom Republičkog štaba za vanredne situacije, uz pomoć lokalnih uprava civilne zaštite (Brändle et al., 2020a, Živanović, 2020). Razlog za ovakvu decentralizaciju i raznolikost upravljanja krizom je što se mjere iz oblasti javnog zdravstva, civilne zaštite i sigurnosti građana prvenstveno donose na nivou entiteta (i kantona). Funkcija države je isključivo koordinacijska i predstavlja poveznicu između institucija BiH i inozemstva.

Reakcija vlasti u BiH je uslijedila nakon naglog povećanja broja slučajeva zaraze virusom na sjeveru Italije i saznanja da veliki broj građana BiH ima poslovne i obiteljske kontakte u toj regiji. Očekivalo se da će BiH snaći slična situacija kolapsa zdravstvenog sustava ukoliko restrikcije ne uspijevaju spriječiti širenje virusa. Istovremeno građani BiH nisu imali nikakvo povjerenje prema zdravstvenom sustavu i mogućnosti da se nosi sa pandemijom, te su prihvatili nametnute restrikcije. U prvoj fazi

su donesene mjere koje su se odnosile na zabrane ulaska državljana iz dijelova svijeta inicijalno pogođenim koronavirusom, te kućnu izolaciju državljana BiH koji su putovali iz ovih država.

Situacija je prešla u drugu fazu proglašenjem vanrednog stanja ili stanja nesreće. Mjere su primarno uvedene na nivou entiteta FBiH i RS, te kantonima u Federaciji BiH. Pri tome se nije vodilo računa da se iste mjere uvode na teritoriju cjelokupne države. Primjerice, prilikom uvođenja mjere zabrane kretanja se nije vodilo računa o usklađenosti između entiteta. Tako je u FBiH uvedena zabrana kretanja osobama starijim od 65 godina i mlađim od 18 godina, te policijski sat od 18:00 do 05:00 sati (što je kasnije pomjereno na 20:00), a ukinuta je 24.04.2020. godine. Na nekoliko tjedana je u Hercegovačko-neretvanskom kantonu uvedena zabrana kretanja između općina i van mjesta prebivališta. U RS je uvedena zabrana kretanja samo za starije od 65 godina, policijski sat od 20:00 do 05:00 sati, te produženi policijski sat tijekom vikenda, a zabrana kretanja je ukinuta tek 22.05.2020. godine (Brändle et al., 2020b). Određenim danima je u RS uvedena i zabrana kretanja izvan mjesta prebivališta.

Također je u FBiH bila na snazi obveza nošenja maski u javnosti, a u RS su bile obvezne i rukavice, te su ove mjere uvedene i ukinute u različitom periodu. Građani su svoje kretanje unutar države morali prilagođavati ne samo epidemiološkoj situaciji, već i različitim nekoordiniranim administrativnim mjerama u entitetima i kantonima. Vanredna stanja su ukinuta 21.05.2020. godine u RS i 29.05.2020. godine u FBiH, ali je ostavljena mogućnost da se proglasi stanje epidemije koje sa sobom nosi manje rigorozne zabrane.

Set donesenih mjera se može podijeliti u četiri faze. Prvo je uslijedila brza eskalacija i uvođenje ekstenzivnih zabrana. U ovu fazu možemo ubrajati zabrane ulaska u BiH, zabrane kretanja određenih kategorija stanovništva, uvođenje policijskog sata, zatvaranje obrazovnih ustanova, restorana i većine neesencijalnih radnji. Sve mjere su donesene kako bi se u što većoj mjeri smanjila interakcija stanovništva. Druga je faza dodatnog stezanja, specificiranja restriktivnih mjera i pojačane kontrole prvenstveno od strane policije i sanitarnih inspekcija. Ovdje ubrajamo i mjere vezane za nošenje maski, te kampanje informiranja javnosti o potrebnoj distanci i društveno odgovornom ponašanju. Treća faza je inicijalno i oprezno popuštanje gdje se krute restrikcije zabrane kretanja smanjuju ili ukidaju, te slabi kontrola implementacije mjera i dolazi do postepenog pokretanja privrednih djelatnosti. Konačno, četvrta faza je brza relaksacija većine donesenih mjera. Za BiH je karakteristična upravo brzina kojom se pristupilo ovoj četvrtoj fazi gdje se u roku od par tjedana prešlo iz mnogih u gotovo nikakve restrikcije. Pogotovo dolazi do slabljenja kontrole i implementacije te se mjere svode na preporuke i minimalne zabrane. Brzina prelaska u četvrtu fazu je uvjetovana finansijskom nestabilnošću i slaboj mogućnosti privrede BiH da podnese prolongirane restrikcije, što je tipično za srednje i slabije razvijene države u svijetu.

Mjere su imale snažan efekt u sprječavanju zaraze tijekom prvog vala koronavirusa. To se oslikava u percepciji građana spram mjera i razvitka situacije. Dok je krajem 3.mjeseca većina građana očekivala da se situacija pogorša (57%) je tek nekoliko tjedana kasnije, krajem 4.mjeseca, znatno veći postotak smatrao da situacija ide na bolje (72%). Tada je i dalje veliki procent građana bio zabrinut zbog širenja virusa, ali je zabrinutost opala sa 90% početku pandemije na 76% mjeseca dana kasnije. Istovremeno je blago raslo nezadovoljstvo strogim mjerama, iako je svo vrijeme između 62-69% građana podržavalo nivo uvedenih restrikcija (Klix, 2020a). Početkom 6.mjeseca 41% građana misli da će doći do drugog vala pandemije COVID-19 ali su podijeljenog mišljenja po pitanju novih restrikcija. Dok 46% smatra da treba uvesti identične ili strože restrikcije, 42% smatra da one trebaju biti blaže, minimalne ili da ne treba uvesti nikakve mjere (Klix, 2020b). Iz ovih ispitivanja javnog mnijenja se može prepoznati da su građani većinom zadovoljni reakcijom vlasti u BiH, koliko god ona bila nekoordinirana, popraćena aferama i nestručnošću, te se svodila na krute restrikcije.

Demokratski potencijal višerazinskog odlučivanja

U složenom sustavu upravljanja u BiH su pod uvjetima krize donesene mnoge mjere koje ograničavaju ili ukidaju osnovne slobode građana. Dio mjera su i prekoračile potrebu nužnog djelovanja u borbi protiv pandemije COVID-19, a neke su bile i protuzakonite. U RS-u je početkom 4.mjeseca donesena Uredba o prekršaju izazivanja panike i nereda koja zabranjuje iznošenje ili prenošenje lažnih vijesti, uključujući preko društvenih mreža, uz predviđene kazne. Međutim, nije objašnjeno što se zapravo može smatrati lažnom vijesti i tvrdnjom niti tko sprovodi uredbu što otvara prostor za vlast da sankcionira opoziciju, zastrašuje kritičare i ograničava rad novinarima. Nakon brojnih kritika iz države, inozemstva i međunarodnih organizacija, te sumnji u zakonitost Uredbe je ista nekoliko dana kasnije povučena.

Veći se skandal desio u FBiH gdje je vlast Kantona 10 objavila osobne podatke građana kojima je određena izolacija. Drugi kantoni i entiteti su također objavili imena osoba koje su kršile izolaciju ili su razmišljali o ovoj mjeri. U veoma kratkom roku je Agencija za zaštitu osobnih podataka BiH zabranila objavljivanje ovakvih podataka i oni su odmah povučeni. U svim daljnjim mjerama osobni podaci građana nisu javno objavljeni (Brändle et al. 2020a). Sudovi su se također uključili u pitanje tumačenja opravdanosti restriktivnih mjera. Krajem 4.mjeseca Ustavni sud BiH je po apelaciji nekoliko građana donio Odluku kojom je utvrdio kršenje prava na slobodu kretanja u FBiH za osobe starije od 65 i mlađe od 18 godina. Sud smatra da nije postojala pravična ravnoteža između restriktivnih mjera i javnog interesa zaštite javnog zdravlja jer nisu razmatrane blaže mjere niti je određeno vremensko ograničenje

restrikcija. Federalni štab civilne zaštite je nekoliko dana kasnije ukinuo zabrane kretanja.

U višerazinskom sustavu BiH je također došlo do određenog nadmetanja između razina, kako između RS i FBiH, tako i između kantona unutar FBiH. Kantoni sa velikim porastom broja oboljelih, njihove vlade, institucija, civilne zaštite i zdravstvo su prikazani kao loši primjeri, dok su oni koji su brzo uspjeli staviti širenje koronavirusa pod kontrolu ističani kao primjeri dobrog upravljanja krizom. Svih 14 vlada na različitim nivoima vlasti u BiH su pokušali iskoristiti priliku kako bi sebe pokazali u dobrom svjetlu. Ovo se također prenijelo i na iduće faze borbe protiv koronavirusa, uključujući i popuštanje mjera i ponovno otvaranje javnog života. I kod ovoga su se vlade nadmetale koja će se kao prva otvoriti kako bi ublažila negativne posljedice po privredu i budžet. U donošenju odluka u krizi je također moguće primijetiti kako nevolja može natjerati političke suparnika na suradnju. Pogotovo tijekom prvog mjeseca nakon uvođenja restrikcija, kada još nitko nije bio svjestan koje će razmjere prvi val pandemije u BiH imati, su vladajuće stranke sve tri etničke skupine dobro surađivale prilikom borbe protiv koronavirusa. Kada se situacija popravila i kako je došlo do popuštanja mjera, tako su počele ponovo rasti i međustranačke tenzije.

Ovi pozitivni primjer vladanja za vrijeme krize, kao i kontrole i neovisnih institucija i sudova, ne umanjuju sustavnu slabost institucija vlasti, veliki manjak stručnosti, te endemičnu korupciju na svim nivoima. Najveće afere su se desile kroz netransparentne i nezakonite nabavke medicinske opreme, prvenstveno respiratora. U FBiH je Federalna uprava civilne zaštite kroz sumnjivi sporazum nabavila stotinu respiratora za cijenu preko 5 milijuna Eura. S obzirom na nestašicu ove robe na svjetskom tržištu bi cijena bila možda i razumljiva, ali je nabavka tekla mimo pravila za javne nabavke tijekom stanja nesreće i posredstvom poljoprivredne tvrtke koja se bavi uzgojem malina, a ne uvozom medicinske opreme. U predmet se uključilo državno tužilaštvo i Državna agencija za istrage i zaštitu BiH radi istrage o mogućem krupnom kriminalu i korupciji. Pod istragom su Premijer FBiH, direktor Federalne uprave civilne zaštite i vlasnik poljoprivredne tvrtke „Srebrna malina“, te su svi u jednom trenutku bili uhapšeni i saslušani. U RS se trenutno provodi istraga radi nabavka mobilne bolnice koja nikad nije u potpunosti isporučena, kao i radi nabavke respiratora po veoma visokoj cijeni. U kantonima se istražuju sumnjive nabavke maski i higijenskih sredstava posredstvom tvrtki bliskim ljudima na vlasti.

Iako su, suočeni sa krizom, vlasti pokušale držati sve informacije pod kontrolom to im nije pošlo za rukom. Afere o sumnjivim nabavkama i korupciji su otkrivene od medija i istraživačkih novinara. Prvenstveno internet portali su prvi iznosili informacije, te se javnost suočila sa institucijama koje pod izgovorom javnog zdravstva i sigurnosti djeluju u korist političkih stranaka i njima bliskih pojedinaca. Pogotovo u FBiH gdje je primjetna veća sloboda medija su otkrivene velike i male afere zloupo-

rabe položaja i stanja nesreće za političke svrhe. U RS gdje postoji veća kontrola vlasti nad medijima i informacijama su afere tek djelomično otkrivene ili sa velikim zakašnjenjem. Na primjeru afere „respiratori“ u FBiH postaje očigledno koliko su mediji zapravo bitni kao korektiv vlasti u vrijeme upravljanja krizom kada, kroz proglašenje vanrednog stanja, izvršna vlast sebi daje gotovo neograničenu slobodu djelovanja.

Izbori i demokracija u vrijeme pandemije COVID-19

Na Balkanu je 2020. trebala biti ključna izborna godina. Parlamentarni izbori su zakazani u pet država (Srbija, Hrvatska, Sjeverna Makedonija i Crna Gora), te izbori za lokalni nivo u dvije (Srbija i Bosna i Hercegovina). Održavanje izbora u uvjetima pandemije sa sobom donosi mnoge poteškoće budući da podrazumijevaju okupljanje velikog broja ljudi u kratkom vremenu na jednom mjestu. Na početku krize su parlamentarni izbori u Sjevernoj Makedoniji i Srbiji odgođeni za nekoliko mjeseci. Istovremeno je tek u rijetkim slučajevima ustavno i zakonski moguće odgoditi izbore na duži period, recimo do kraja pandemije. Neustavno odgađanje izbora ili kompromitiranje izbornog procesa pod izgovorom javnog zdravstva bi dodatno oslabilo krhku demokraciju u državama Balkana.

Potrebno je naglasiti da izbori u uvjetima pandemije nisu obični izbori. Kao prvo, vladajuće stranke i njihovi lideri imaju znatnu prednost budući da su kroz upravljanje krizom često nastupali u javnosti i medijima. Lideri ovih stranaka su se pojavili kao nosioci državnog odgovora na pandemiju koji je u većini država Balkana bio relativno uspješan. U trenutcima krize stanovništvo se okuplja oko lidera, makar ih ne podržavali u potpunosti, a to je i dokazano u slučaju pandemije koronavirusa na primjeru zapadnoeuropskih država (Bol, Giani, Blais i Loewen, 2020). Stranke opozicije su znači od samog početka u slabijoj poziciji s obzirom da su izvan medijske pažnje nekoliko mjeseci. Drugo, kroz mjere i restrikcije stranke na vlasti također mogu da oslabe mogućnost opozicije da mobiliziraju svoje glasače. Ukoliko su vladajuće stranke već imale autoritarne tendencije prije pandemije, te su se pozivale na ideologiju nacionalizma i zatvorenih granica, one će ojačati ovakve pozicije u krizi i za vrijeme izbora (Bieber, 2020). Primjerice, zabranom okupljanja se onemogućuju ili umanjuju politički mitinzi i protesti neistomišljenika, a kritika vlasti u medijima od strane opozicije se poistovjećuje sa kritikom jedinstva države u teškim vremenima ili čak izdajom. Države koje imaju visok rizik demokratskog nazadovanja za vrijeme pandemije uključuju Srbiju, Makedoniju i Crnu Goru, dok sve druge države Balkana imaju srednji rizik (Lührmann, Edgell i Maerz, 2020).

Lokalni izbori u BiH su zakazani za 15.11.2020. godine (pomjereni su unazad mjesec dana radi neusvajanja državnog budžeta, što je indirektno povezano sa krizom). Do tog trenutka će se održati svi izbori u drugim balkanskim državama, te će BiH moći da sagleda njihova iskustva

i primijeni najbolje mjere. Iako se radi o lokalnim izborima, oni u BiH predstavljaju koliko izraz podrške lokalnim politikama i liderima, toliko i odraz zadovoljstva građana velikim etničkim strankama i politikama na entitetskom i državnom nivou. Što se sigurno može reći je da za održavanje izbora moraju postojati minimalni uvjeti slobode kretanja i javnog okupljanja. BiH nema mogućnost da u kratkom roku omogućiti masovno glasovanje van glasačkog mjesta, a također među građanima ne bi postojalo povjerenje prema takvom načinu glasovanja. Razvitak pandemije COVID-19 i stanje krize u BiH će odrediti mogućnost održavanja ovih izbora, što se može promijeniti i u veoma kratkom roku. Sloboda medija je također neizostavna karika koja se mora poboljšati, što je manji problem u FBiH nego u RS gdje su medijske slobode ograničene. Kako su mediji bili ključni u otkrivanju korupcije tijekom kriznog upravljanja, tako su oni potrebni prilikom izvještavanja o regularnosti izbornog procesa. IDEA je izradila osnovni set uputa koje se tiču održavanja izbora u uvjetima pandemije koji, uz mjere iz oblasti javnog zdravstva, mogu poslužiti kao vodilja u izradi posebnih propisa za glasovanje na ovim izborima (IDEA, 2020). Kompletan proces, od obuke osoblja, nominacije kandidata, političke kampanje, ponašanja na biračkom mjestu, prebrojavanje glasova, te rješavanje žalbi se treba propitati kako bi se uzele u obzir okolnosti krize i sprječavanja širenja zaraze. Što je najvažnije, sloboda izbora, sloboda govora i (ograničena) sloboda okupljanja se ne smiju dovesti u pitanje kako bi se osigurao legitimitet i integritet izbornog procesa, bez obzira na ograničenja koja nameće pandemija COVID-19.

Zaključak

Pandemija COVID-19 koja je se proširila na cijeli svijet početkom 3. mjeseca 2020. godine je tek nešto više od tri mjeseca stara. Optimistične prognoze govore da nam predstoji još malo manje od godina dana vladanja pod uvjetima krize prije nego što bude razvijena vakcina i cijepljen dovoljan postotak stanovništva. Zasiurno je pandemija COVID-19 velika, generacijska ili kataklizmička kriza koja će temeljito oblikovati svijet. Države Balkana, pa i BiH su prvi val ove krize prebrodile relativno dobro. Međutim, ovim državama, njihovim slabim institucijama i krhkoj demokraciji tek predstoji pravi test kako se kriza bude odmicala.

Set mjera koji je primijenjen tijekom prvog vala je teško ponovo primijeniti u narednom valu. Gubitak za privredu je već bio težak, a ponavljanjem rigoroznih zabrana kretanja bi bio nenadoknadiv. Istovremeno, države i njeni građani moraju naučiti nove forme društvene i poslovne interakcije kako bi spriječili da kriza izmakne kontroli kao što je bio slučaj u Italiji i Španjolskoj, te u dijelovima SAD-a. Redovito i transparentno testiranje, kao i redovito informiranje putem slobodnih medija su od ključnog značaja. U trenutku kada se od građana BiH i drugih balkanskih država traži da budu odgovorni im treba pružiti koliko god informacija

je moguće kako bi mogli donijeti ispravne odluke. Ovo se naravno tiče i izbora i izbornih kampanja koje nam predstoje. Pandemija COVID-19 itekako može prerasti u prijetnju demokraciji ukoliko je autoritarni lider iskoriste u svrhu zatvaranja slobodnog političkog i društvenog dijaloga. S druge strane nas može naučiti novim načinima međusobne interakcije zasnovane na društvenoj empatiji koji mogu da savladaju uske grupne, etničke i privredne interese.

Consociational Democracy in Bosnia and Herzegovina in Times of Global Crisis

Abstract

The crisis of the COVID-19 pandemic did not bypass Bosnia and Herzegovina. It created challenges of crisis management for the country's complex institutional structure. Although the worst-case scenario did not happen, the crisis exposed major institutional weaknesses, poor coordination, endemic corruption, and authoritarian tendencies within consociational democracy and multilevel governance. The upcoming local elections at the end of the year will show whether BiH is able to maintain democratic rule and civil liberties during the crisis.

Key words

Crisis management, COVID-19, democracy, elections, Bosnia and Herzegovina

Literatura

- Bieber, Florian. 2020. Global Nationalism in times of the COVID-19 pandemic. *Nationalities Papers*, (u štampi), 1-13. doi:10.1017/nps.2020.35
- Bol, Damien, Marco Giani, André Blais i Peter John Loewen. 2020. The effect of COVID-19 lockdowns on political support: Some good news for democracy? *European Journal of Political Research*, (u štampi), 1-9 doi:10.1111/1475-6765.12401
- Brändle, Max, Tamara Brankovic, Arjan Dyrnishi, Besa Kabashi-Ramaj, Igor Luksic, Nenad Markovikj, Filip Milacic, Tara Tepavac, Nenad Zakosek i Miroslav Zivanovic. 2020a. *Democracy and the State of Emergency: Responses to the Corona Crisis in the Western Balkans, Croatia and Slovenia - Report One, April 20, 2020*. Beograd: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Brändle, Max, Tamara Brankovic, Arjan Dyrnishi, Besa Kabashi-Ramaj, Igor Luksic, Nenad Markovikj, Filip Milacic, Tara Tepavac, Nenad Zakosek i Miroslav Zivanovic. 2020b. *Democracy and the State of Emergency: Political Battles Emerging out of the Corona Crisis in the Western Balkans, Croatia and Slovenia - Report Two, May 18, 2020*. Beograd: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- IDEA. 2020. Elections and COVID-19. International IDEA Technical Paper 1/2020 (March 2020). doi:10.31752/idea.2020.11

- Kapidžić, Damir, Dušan Pavlović i Gordan Bosanac. 2018. Crisis Response in Bosnia and Herzegovina, Serbia and Croatia. U: Džihic, Vedran i Magdalena Solska. (ur.). *Crisis Governance in Bosnia and Herzegovina, Croatia and Serbia. The Study of Floods in 2014*, str.27-57. Oxford: Peter Lang. doi:10.3726/b13392
- Klix. 2020a. Šta je nama korona: Građane BiH sve više brinu ekonomske posljedice pandemije. Klix.ba, 24.04.2020. <https://www.klix.ba/biznis/sta-je-nama-korona-gradjane-bih-sve-vise-brinu-ekonomske-posljedice-pandemije/200424142> (pristup: 25.04.2020.).
- Klix. 2020b. Koronavirus u BiH: 41 posto građana smatra da će doći do drugog vala. Klix.ba, 10.06.2020. <https://www.klix.ba/vijesti/bih/koronavirus-u-bih-41-posto-gradjana-smatra-da-ce-doci-do-drugog-vala/200610133> (pristup: 11.06.2020.).
- Lijphart, Arendt. 1999. *Patterns of democracy: Government forms and performance in thirty-six countries*. New Haven: Yale University Press.
- Lührmann, Anna, Amanda B. Edgell i Seraphine F. Maerz. 2020. Pandemic Backsliding: Does Covid-19 Put Democracy at Risk? V-dem: Policy Brief No. #23.
- Živanović, Miroslav. 2020. Democracy and the state of emergency in Bosnia and Herzegovina. *European Western Balkans*, 29.04.2020. <https://europeanwesternbalkans.com/2020/04/29/democracy-and-the-state-of-emergency-in-bosnia-and-herzegovina/> (pristup: 07.05.2020.).